

PSALM 3: EXIT ...

Lezingen: (1) Oude Testament—(a) 2 Samuël 15:13-32; (b) Psalm 3; (2) Nieuwe Testament—(a) Evangelie naar Lukas 19:29-38, 21:37 en 22:39-40; (b) Lukas 23:44-47.

Aansluitend aan de reflecties zingen wij Gez 929 uit het NLB.

Met de Psalm van vanavond hebben we een onvoorstelbaar rustig, vertrouwensvol avondgebed; daar, in het hart van deze Psalm (in vers 6), staan deze woorden: “Ik ga liggen, val in slaap en word wakker – de HEER beschermt mij”. Deze woorden worden niet gesproken aan het einde van een rustige dag, zonder stress of spanning. Nee, het contrast kan niet groter zijn. Dit is het avondgebed gesproken op de avond van een dag dat een vader vlucht voor zijn zoon. Triester kan niet. Zo lezen we het in het opschrift van deze psalm (in vers 1): “Een psalm van David, op de vlucht voor zijn zoon Absalom”. Het is de psalm van een vader wiens zoon het geduld niet heeft om op zijn opvolging te wachten; een zoon die bereid is zijn vader uit de weg te ruimen om zijn eigen koningschap te verwerkelijken. NB een zoon die door zijn vader niets in de weg gelegd was; eerder had David zijn zoon verwend. Maar op de een of andere manier was de relatie tussen vader en zoon fout gelopen. Een vader en een verloren zoon. Een zoon met een verloren vader. En de vader gaat nu zelfs op de vlucht voor de verloren zoon.

David neemt zijn EXIT uit Jeruzalem; het vertrekt uit de stad, om een bloedbad onder de burgers te voorkomen (2 Sam 15-17). Hij verlaat de stad aan de Oostkant en vlucht naar het Oosten, zoals we op het kaartje zien. Aan de Oostzijde gaat de weg met haarspeltbochten stijl naar beneden de vallei in, om aan de overkant van de vallei weer te stijgen, de Olijfberg op, langs de plek waar later de tuin van Getsemane gelegen is, verder de Olijfberg op—op weg naar een gebedsplaats op de top van de berg, en vandaar verder naar de woestijn ...

Terwijl David vlucht voor zijn zoon Absalom, merken we vast op dat duizend jaar later een andere zoon van David de omgekeerde route zal afleggen, beginnend op de Olijfberg, en vandaar afdalend naar de stad, en de stad intrekend; een INTOCHT als begin van een andere EXIT, een andere uittocht, de uittocht dwars door zijn dood. Een INTOCHT die de kerk herdenkt op de zondag van vandaag, de zondag van Palmpasen, de zondag van de INTOCHT van Jezus Jeruzalem in ... De wegen van David en Jezus kruisen elkaar; ze spiegelen elkaar ... En beiden leven in hetzelfde vertrouwen, ondanks de spanningen waarin zij zich bevinden.

De spanningen waaronder David leeft, zijn gigantisch. Het volk kiest de kant van zijn charmante, jonge, manipulatieve zoon Absalom, en hun verwachting van het lot van David laat niets te wensen over: “God zal hem niet redden” zo lezen wij (3:3).

Maar ondanks zijn uiterlijke falen, weet David zich beschut en staande gehouden door God:

4 U, HEER, bent een schild om mij heen,
u bent mijn eer, u houdt mij staande.
5 Roep ik tot de HEER om hulp,

hij antwoordt mij vanaf zijn heilige berg.

En zo kan hij zelfs op de vlucht voor zijn zoon de slaap vinden:

6 Ik ga liggen, val in slaap en word wakker – de HEER beschermt mij.

Dit is de kern van de Psalm; het avondgebed van David ... Sowieso raken we hier aan het mysterie van de slaap, waaraan de mens zich elke nacht over mag geven. Ik vroeg aan een neuroloog, een dokter die zich toelegt op het zenuwstelsel en de hersenen, en daarom ook te maken heeft met de slaap, de toestand van rust van het bewustzijn—ik vroeg aan een neuroloog die ook christen is: wat vind jij, als neuroloog en als christen, bijzonder aan de slaap? En hij bracht de volgende punten naar voren. Allereerst is het heel bijzonder dat als je slaapt de diepe en de lichte slaap zich afwisselen, en dat je tussen momenten van diepe slaap altijd 1-2 minuten wakker bent—je weet je dat 's morgens niet te herinneren, maar dit wakker worden tussendoor stelt je in staat om alert te zijn, om te controleren of je nog veilig bent. Vervolgens is slaap onmisbaar voor lichaam en geest; je verwerkt en ordent alle ervaringen van de dag, en je lichaam rust uit. En heel bijzonder is dat dit uitrusten in de donkerte van de nacht mogelijk wordt gemaakt door de draaiing van de planeet: door het draaien van de hemellichamen hebben organismen als planten, dieren en mensen de gelegenheid een dag-nacht ritme te ontwikkelen dat ze nodigen hebben om uitgerust te zijn voor een nieuwe dag; in de nacht draait de aarde weg van de zon, en het is de schemering die op het netvlies van onze ogen een stofje laat ontstaan waardoor wij slaperig worden—vandaar dat het zo slecht is om 's avonds direct voor het slapen gaan nog naar een beeldscherm van een telefoon, computer of televisie te kijken; terwijl het lichaam wil gaan slapen, belemmeren we dat proces door ons nogmaals bloot te stellen aan onnatuurlijk licht. Zo is de slaap een ongelooflijk mysterie; een mysterie waaraan we ons elke avond over mogen geven en dat een ongekend heilzaam effect heeft.

David, in onze Psalm, geeft zich over aan de slaap in de overtuiging dat God redt; terwijl zijn tegenstanders zeggen: “God zal hem niet redden” (3:3), bidt David: “red mij, God” (3:8), in de vaste overtuiging: “Bij u, HEER, is redding, - JESJUAH” (3:9). En dat is zijn avondritueel, zelfs op de vlucht voor zijn zoon: “Ik ga liggen, val in slaap en word wakker – de HEER beschermt mij.”

In deze woorden, “Ik ga liggen, val in slaap en word wakker” hebben vroege christenen ook een toespeling gelezen op de opstanding van Jezus. Letterlijk staat er (in de Griekse vertaling van Psalm 3 die vroege christenen gebruikten), “Ik ga liggen, val in slaap en ik word opgewekt”. En zo ontvangen deze woorden er nog een betekenis, een diepere betekenis bij, als we Psalm 3 spiegelen in het leven van Jezus; als we deze Psalm lezen op de Palmzondag van zijn INTOCHT in Jeruzalem.

Zoals we lazen legt Jezus, duizend jaar na David, de route af in omgekeerde richting. Hij vlucht niet weg, hij gaat zijn dood tegemoet. Hij vertrekt vanaf de Olijfberg, daalt af de vallei in, en gaat zigzaggend omhoog, en trekt Jeruzalem in. Hij trekt Jeruzalem in, om van daaruit zijn EXIT te maken. Dit deed me denken aan het indrukwekkende moderne kunstwerk van de Engelse kunstenares Nancy Fouts, dat ik drie jaar geleden zag; het was tentoongesteld in een Londense kerk in de 40-dagen tijd, terwijl er tegelijk een grote poster van in de

ondergrondse hing. Het is afgebeeld in het programmaboekje. Het toont de figuur van Jezus tegen de achtergrond van een EXIT-bordje; het bordje dat overal de UITGANG aangeeft. Het herinnert aan de kruiswegstaties, waarbij op deze afbeelding Jezus echter de X van EXIT als een kruis omarmt. Zo ziet de vertaling van Jezus' kruisdragen naar de moderne tijd eruit, lichtte de kunstenaar toe; het toont het kruisdragen van Jezus in de moderne tijd van aanduidingen in neon, in een tijd van constante allesbeheersende communicatie.¹ De EXIT van Jezus bestaat uit de omarming, de aanvaarding van het kruis; de aanvaarding van het lijden.

Een onbegrijpelijke, dwaze gedachte, zo lijkt het. En zo keken Romeinen ook tegen het christendom aan, zoals de afgebeelde spotprent uit de 2^e eeuw uit Rome laat zien: christenen, zo toont deze afbeelding, vereren een ezel als god, een ezel die zo dom is zich te laten kruisigen. En ook in de moderne tijd lijkt het kruis van Jezus een dwaze gedachte. Zeker als we de weerloze gekruisigde vergelijken met het symbool bij uitstek van ons modern individualisme: de ideale mens zoals getekend door Leonardo da Vinci, de mens-met-de-ideale proporties. Die inderdaad ook met gestrekt armen wordt getekend, als een gekruisigde, maar dan om aan te geven dat de gestrekte mens, met gestrekte benen naast elkaar en horizontaal gestrekt armen precies in een denkbeeldig vierkant past; net zoals de gespreide mens in een denkbeeldige cirkel past. Dat symbool beantwoordt aan onze autonomie en individualiteit en vitaliteit. Maar niet het beeld van een gekruisigde. Totdat je eenzelfde soort afbeelding ziet van Michelangelo. Hij toont dezelfde autonome, individuele, vitale mens als Da Vinci, maar dan ALS gekruisigde. Michelangelo laat ons op deze wijze het geheim van de kruisiging zien. Het geheim van de kruisiging van Jezus, is zijn vrijwillige zelfbeperking. Hij is niet weerloos. Hij heeft zichzelf weerloos gemaakt. Hij is geen slachtoffer. Hij laat zich kruisigen. De armen van de gekruisigde zijn een omarming van ons, zo dichtte Michelangelo in één van zijn gedichten:

Ik vind geen vrede meer in verf of marmer,
Omdat mijn hart nog slechts naar Hem opstijgt
Die ons aan 't kruishout koesterde in zijn armen.²

En van hetzelfde karakter is ook zijn avondgebed, het avondgebed van Jezus. "Vader, in uw handen leg ik mijn geest", zo bidt Jezus als zijn laatste woorden, als zijn laatste avondgebed, ook ontleend aan de Psalmen (31:6). Deze woorden getuigen niet van wanhoop, de dood van een wanhopige gekruisigde. Deze woorden zijn vol van vertrouwen. Net zoals David in de nacht van zijn vlucht voor zijn eigen zoon toch kan slapen omdat hij weet dat God hem beschermt, zo geeft Jezus zijn geest terug in de handen van God zelf: daar waar zijn geest veilig is; zelfs door de dood heen. De geest die God zelf inblies bij de schepping van de mens (Gen 2:7), en die daarmee onze geest werd, maar nooit helemaal, omdat het Gods geest is, deze door ons ontvangen geest, geven wij weer aan God terug. Zoals aan het slot van het boek Prediker beschreven staat: "het stof [keert] weer tot de aarde, zoals het geweest is, maar de geest [keert] weer tot God, die [de geest] geschonken heeft" (12:7).³

En zo tonen deze avondgebeden hoe ook wij vol vertrouwen mogen leven, ondanks de donkerte van het bestaan.

Zoals het daglicht te middernacht
zo onvoorstelbaar ondenkbaar lijkt,

maar in de morgen stralend nieuw
de zon weer opgaat, de nacht aan banden legt, --
ZO IS MIJN GOD,
zo overkomt Hij mij,
een licht dat uitbreekt. Ik hef het hoofd,
en ik sta op,
de dood ontkomen. (NLB 929:2)

-Amen.

+++

GEBEDEN:

HEER ONZE GOD, wij danken u voor deze mooie dag die we ontvangen, voor de ochtend – de middag – en de avond. Wij danken u voor de seizoenen. En gaat gij door de seizoenen met ons mee. Terwijl de aarde van het daglicht langzaam maar gestaag de schemering van de avond indraait, bidden wij: blijf bij ons HEER, en danken we u voor het wonder van ons bestaan. Op deze planeet, op deze plaats, op deze tijd.

HEER ONZE GOD, wij doen voorbede voor mensen in de crisis van hun bestaan. Dat zij als David rust mogen vinden reeds te midden van hectiek, en niet pas aan het einde van hectiek. Dat wij leren vertrouwen dat uw rust, uw vrede slechts een schrede ver weg is.

HEER ONZE GOD, aan het einde van deze dag doen ook wij zo ons avondgebed. Met David zeggen wij: “Ik ga liggen, val in slaap en word wakker – de HEER beschermt mij”. Met Christus zeggen wij: “Vader, in uw handen leg ik mijn geest.” Wij leggen onze geest in uw handen, nu, deze avond, en op alle avonden van ons leven, tot op die laatste avond dat wij vol vertrouwen, vol van vreugde, vol van verwondering onze geest geheel aan uw toevertrouwen. Teruggeven aan u wat wij ontvangen hebben. Teruggeven aan u wat wij zijn. Deel van u, van uw geest. Door ons geleefd. Door ons geleefd tot op u toe. De afreis naar de totale ontmoeting. Zoals wij bidden met de woorden van de Joodse schrijver Jacob Israël de Haan:

“Want altijd scheiding. Altijd weer begroeten,

Gedreven door verlangen en gemis.

Tot aan het uur van 't eindelijk ontmoeten,

Waaruit geen scheiden is.” (Jacob Israël de Haan, *Kwatrijnen* [1924], “Afreis”) – Amen.

¹ Zie <http://wsimag.com/art/20372-contemporary-vanitas>: “Fouts states: ‘Vanity of Vanities, saith the preacher, all is vanity’ quoting Ecclesiastes 12:8. She continues, ‘My Exit sight represents corporality and the idea of Jesus being reincarnated in a modern era of neon signs and overwhelmingly constant communication.’”

² Michelangelo, Sonnet 285: “Levensende” (vert. Frans van Dooren, *Michelangelo: Sonnetten*).

³ Dit is de uiteindelijke overtuiging van Prediker, het uiteindelijke antwoord na de sceptische vraag die hij aan het begin van zijn boek stelde: “de mensen en de dieren treft hetzelfde lot. Zoals een dier sterft, zo sterft ook een mens; ze delen in dezelfde adem. Dat is hun beider lot. Een mens is niet beter af dan een dier, want alles is leegte. Alles gaat naar dezelfde plaats, alles is uit stof ontstaan en alles keert terug tot stof. Wie zal ooit weten of de adem van een mens naar boven opstijgt en die van een dier afdaalt naar de aarde?” (3:19-21).